

5. Dünya Su Forumu ve Ertelenen Umutlar

Dursun YILDIZ
İnş. Müh.
Su Politikaları Uzmanı

1 6-22 Mart 2009 tarihleri arasında İstanbul'da yapılan 5. Dünya Su Forumu tamamlandı.

Su ve Su Kaynakları yönetimi Tematik oturumlarda ve forum kapsamında düzenlenen yan etkinliklerde Teknik, Ekonomik, İnsani, Ticari, İdari, Hukuki, Çevresel ve İklimsel olarak ele alındı.

Forum boyunca daha önceden belirlenen 6 ana temada 23 ana konulu 100'ü aşkın oturum gerçekleştirildi. Konuyla ilgili kesimlerin yoğun bir ilgi gösterdikleri ve yaklaşık 30 bin kişinin resmi kayıt yaptırdığı ve 100'e yakın ülkenin temsilci gönderdiği forumun organizasyonu çok iyi idi.

Forum'un Hazırlık Süreci Belirleyici

1996 yılında Fransa'nın Marsilya kentinde kurulan Dünya Su Konseyi tarafından 1997 den bu yana her üç yılda bir düzenlenen forumlar aslında bilindiğinden daha farklı olarak su ile ilgili tüm kesimlerin tüm sorunlarını tartışarak kararlar aldıkları bir ortam değildir.

Forum, sadece bir haftalık bir konferans olmayıp tematik, bölgesel, politik ve iletişim konularıyla ilgili

aktiviteleri de kapsayan iki yıllık bir hazırlık sürecidir.

Su Forumları için belirlenen konularda forumdan önceki 2 yıl boyunca dünyanın çeşitli bölgelerinde "Bölge Toplantıları" ve ülkelerde "Ülke Toplantıları" yapılmaktadır. Forumda tartışılacak konuların bu ülke ve bölge toplantılardan elde edilen görüş ve düşünceler üzerine belirlendiği öne sürülmektedir.

Forumda tartışılacak olan temaları, konuları ve hedefleri belirlemek üzere birkaç kere tüm paydaşların da katıldığı temasal koordinasyon toplantıları yapılmıştır.

Ancak ülkeler ve bölgesel toplantılarda ele alınan ve forum için öne çıkartılan konuların resmi çerçevesi önceden belirlenmektedir. Bu sürecin "belirleyici" olan katılımcıları da daha çok su yönetiminde görev alanlar ve bazı akademisyenler olmaktadır. Bu şekildeki bir yapılanma Forum süresince ele alınacak konu ve katılımcıların yanı sıra resmi çerçevenin de istenilen şekilde belirlenebilmesine olanak tanımaktadır.

Örneğin taslak Bakanlar Deklarasyonu ve İstanbul Su Strateji Rehberini görüşmek üzere dört hazırlık toplantısı yapılmıştır. Parlamentolar Kasım 2008 yılında Fransa'nın Strasburg şehrinde Su Parlamento-su Forumu için gündemlerini belirlemek üzere toplanmıştır. Yerel yöneticiler İstanbul Su Anlaşmasını hazırlamak için Kasım 2008'de İstanbul'da toplanan Birleşmiş Şehir-

ler ve Yerel Yönetimler Dünya Konseyi'nde olmak üzere birkaç kere toplanmıştır.

Bunun yanı sıra Forumun dört bölgesi (Afrika, Amerika, Asya-Pasifik, ve Avrupa) ve üç alt bölgesi (Türkiye içi ve dışarı, Akdeniz ve Orta Doğu ve Kuzey Afrika ve Arap ülkeleri) Forumu hazırlanmak amacıyla toplantılar düzenlemiş ve Bakanlar deklarasyonuna yayınlanabilecek konuları belirlemiştir.

Forum Haftası boyunca sunulan konularda katılımcıların görüş ve değerlendirmeleri sonuç raporlarında çok sınırlı yer almıştır. Bu nedenle bu katkı ve değerlendirmelerin Forumdaki diğer katılımcılara görüş ve önerilerini açıklama dışında forumdan çıkacak sonuçlara yönelik herhangi bir işlevi olmamıştır.

Aslında "Dünya Su Forumu"

Suyun ekonomik büyüme politik ve sosyal kararlılık ve insan yaşamı için ne denli önem taşıdığı ortadadır. Ancak halen 800 milyon insan güvenli içme suyu kaynaklarından; 2,5 milyar insan ise yeterli sanitasyondan yoksun olarak yaşamaktadır. Su kaynaklarını baskılayan unsurlar hem artmakta hem de kalıcı hale gelmektedir.

Bu sorunların sürdürülebilir bir şekilde çözümü için, su ile ilgili sorunları uluslararası alanda ele almak üzere Dünya Su Konseyi tarafından 1997 yılında Dünya Su Forumu başlatılmıştır. Dünya Su Konseyi, 1996

yılında kurulan ve su üzerine uluslararası politikaları belirleyen bir kuruluş olarak bilinmektedir.

Aslında düzenlenen forumlarda Yeryüzü'nün tatlı su kaynakları üzerindeki baskılar yerel bölgesel ulusal ve uluslararası boyutta ele alınarak çeşitli çözüm önerileri konuşulmaktadır. İstanbul ile Forumun amaçları arasında su ile ilgili sorunların politik gündemde önemini artırmak da dahil edilmiştir.

Forum boyunca uluslararası su sorunlarının çözümlenmesine değil bu sorunlar konusunda daha çok bilgilendirilmesine daha doğrusu katılımcılara bilgi verilmesine yönelik bir süreç işlemektedir.

Aslında Dünya Su Forumu mevcut yapısı ile katılanlarla birlikte politik sonuçlar elde etmeye yönelik değil katılanlara teknik ekonomik ve politik yön vermeye yönelik bir organizasyon görünümündedir.

Dünya Su Forumu

İstişari Bir Organizasyon

Dünya Su Forumları'nın değerlendirilmesinin bu toplantıdan gerçekçi olarak beklentiler üzerinden yapılması gerekir.

Dünya su forumları başlangıçtan bu yana dünya su politikalarını küresel ölçekte ele alarak bu politikalara yön vermek üzere gerçekleştirilen forumlardır. Ancak dünya su forumunu düzenleyen Dünya Su Konseyinin yapısına bakıldığında çeşitli ülkelerden üye olan özel ve kamu kuruluşları ve bazı STK'lar görülmesine rağmen yönetim ağırlığının çokuluslu su şirketlerinin elinde olduğu görülmektedir. Bu nedenle bu forumlarda su sorununun oluşmasında belirleyici olan nedenlerden daha çok su kaynakları ve su hizmetleri yönetimi sorunları genel hatlarıyla ve daha çok süreci kontrol altında tutmak amacıyla gerçekleştirilir.

Bu nedenle de BM UNESCO'nun 2006 yılı İnsan Gelişme Raporunda su sorununun bir

"Yoksulluk, Güç ve Eşitsizlik sorunu olduğu açıkça belirtilmesine rağmen Dünya Su Forumları'nda bu temaların doğrudan ele alınmadığı görülmektedir.

Bu nedenle Dünya Su Forumu "Su kaynaklarının mevcut durumu ve suyun geleceği konusunda üst düzey bir teknik bilgilendirme ve genel bir farkındalık yaratma açısından ele alındığında etkili bir organizasyon olarak değerlendirilebilir. Ancak eğer beklenti insanın yeterli temiz suya ulaşması ve sağlıklı bir çevrede yaşaması hakkını da içeren sürdürülebilir bir su yönetimi için küresel bir iradenin oluşması ise, bunun gerçekleşmesi mümkün değildir. Bu forumların dünya su politikalarına su hizmetlerinin özelleşmesine yönelik farklı finans modelleri önererek yön vermek istedikleri de bilinmektedir.

Bu nedenle Dünya Su Forumunun belirlenen konuların belirlenen bir formatta istişare edildiği küresel bir organizasyon olarak ele alınması gerekir.

Forum'daki dört stratejik alan;

1. Su ve iklim değişikliği arasındaki bağlantının vurgulanması;
2. Afet risklerinin azaltılması için bilgi ve deneyim alışverişi
3. Finansal kaynaklar desteği ile insan ve kurumsal kapasitenin geliştirilmesi;
4. Sınır aşan su yönetiminde işbirliğinin önemini anlaşılması olarak belirlenmiştir.

FORUM'un En Önemli Raporu : "Değişen Dünya'da Su"

UNESCO Dünya Su Değerlendirme Programı çerçevesinde hazırlanan 3. Değişen Dünyada Su Raporu'nda aşağıda verilen çok önemli saptamalar yer aldı.

Ana Mesaj: Su Güvenliği olmadan kalkınma olmaz

- Afrika'da 340 milyon kişi güvenli suya erişemiyor
- Su konusunda alarm zilleri çalıyor. Mevcut durum devam ederse sorun artacak
- 2030 yılına kadar 11 milyar \$'lık yatırım gerekli
- Temiz su ve sağlıklı bir çevre bütün insanların temel hakkı olmalı

• 2005 yılında 860 milyon olan gıda krizi yaşayan kişi sayısı 2008 de 963 milyona ulaştı

• Gelecek 40 yılda dünya nüfusuna 3 milyar kişi katılacak

• Yeni paradigma: Dış faktörlerin kaynak kullanımına etkisi göz önüne alınmalı

• 2060 yılında 2002 yılından %60 daha fazla enerji gereksinimi olacak

• Su kaynakları Demografik, ekolojik, sosyal, teknolojik gelişme ve değişimlerle politika ve finansman gibi dış faktörlerin baskısını yaşayacak

• Su kaynakları ekosistemde, arazi kullanımında, iklimlerde ve tüketim kalıplarındaki hızlı değişikliklerin etkisi altında yer alacak

• Su kaynaklarının geliştirilmesi ekonomik kalkınma için çok önemli. Bu nedenle su altyapı yatırımları öncelikli olmalı.

Forumun Siyasi Süreci

5. Dünya Su Forumunun iddialı olduğu alanlardan birisi de dünyada suyun sürekli olarak politikanın gündeminde tutulabilmesiydi.

İstanbul'daki siyasi sürecin Meksika'da düzenlenen 4. Dünya Su Forumu'ndaki deneyimlere dayanarak hükümetler, yerel yetkililer ve parlamenterlerden oluşan üç siyasi grubu içermesi düşünülmüştür. Bu sürecin, Forum'un tematik ve bölgesel hazırlık süreçleri ile olabildiğince ilişkili olması planlanmasına rağmen yeterince başarılı olunamamıştır.

Forum esnasında gerçekleşecek tartışmalar ile bu üç politik grup arasında köprü oluşturmak ve bir dizi tavsiye tasarısına odaklanmak amaçlanmıştır.

Forumun Siyasi sürecinin amacı Su konularında siyasi taahhüdü teşvik etmek ve özellikle Bakanlar Konferansı aracılığıyla su konusunun siyasi gündemin üst sıralarında yer almasını hedeflemek olarak açıklanmıştı. Bu süreçte, yeni taahhütlerin ve çalışma ortaklıklarının oluşması için çalışılacağı ileri sürülmüş ancak bu sürecin sonunda bu planların yeterince uygulanmadığı görülmüştür.

Etiyopya; Uruguay gibi bazı ülkelerin bakanları Forum esnasında çeşitli ana başlıklarda gerçekleştirilen bakanlar yuvarlak masa toplantılarında kendilerine yeterli söz hakkının verilmediğinden yakınmışlardır.

Su Hizmetleri

Özelleştirmesine Balans Ayarı

5. Dünya Su Forumu daha öncekiler gibi su hizmetleri yönetiminde özelleştirme çabalarının ağırlıklı ve belirgin bir şekilde ele alındığı bir Forum olmamıştır. Forumda İdare, Yönetim ve Finans temaları altında su hizmetinde kamu ve özel sektörün optimizasyonu ve suyun etkili ve verimli yönetimi için kurumsal düzenlemeler gibi konu başlıklarında sunumlar yapılmıştır.

Ancak Forumun sonunda 54 yerel ve bölgesel yönetici tarafından imzalanan İstanbul Su Mutabakatı'nın 1. bölümünde;

• Sağlıklı su ve sanitasyona erişim tüm insanların en temel haklarından biridir ve toplum sağlığını koruma ve yoksullukla mücadele hususunda çok önemli bir rol oynamaktadır .

• Su, kamu malıdır ve bağımsız olarak kısmen veya tamamen özel sektöre ihale edilmiş olsa da, olmasa da kesinlikle kamunun kontrolünde olmalıdır ifadeleri benimsenmiştir.

5. Dünya Su Forumu daha önce az gelişmiş ülkelerde uygulanan ve genellikle toplumsal tepkiler doğuran su hizmetleri yönetimi özelleştirilmesi uygulamalarının farklılaştırılarak gündeme getirildiği bir forum olmuştur. Bir diğer deyişle su hizmetleri yönetimine özel sektör katılım modelleri artmıştır. PPP olarak bilinen kamu özel sektör işbirliği modelinin yanı sıra Finansal, Yasal, İdari, Birleşik modeller gibi çeşitli Özel Sektör Katılımı (Private Sector Participation) modelleri geliştirilmiştir.

Bu arayışlar, su hizmetleri yönetimini özelleştirmeye yönelik politikalarda bir balans ayarı yapılarak farklı model geliştirme çalışmalarını ortaya koymasından önemlidir.

Bu durum 19 Mart Perşembe günü Arap Ülkeleri Grubu toplantısında Tarım Kalkınması için Uluslararası Fon'dan Kevin Cleaver'ın açıklaması ile de ortaya çıkmıştır. Cleaver açıklamasında " suyun özelleştirilmesi ile ilgili yoğun muhalefete karşı özelleştirme yerine daha az tartışma yaratacak terimler kullanmayı önermiştir. Cleaver "bu yeni terimlerin değişik politik alternatifleri artıracak açık oturumlara teşvik edeceğini" belirtti.

Bakanlar Deklarasyonu ve İstanbul Su Mutabakatı

5.Dünya Su Forumu süresince tematik oturumlarda ve bakanlar, parlamenterler ve yerel yöneticilerin katıldığı siyasi süreç oturumlarında deklarasyonda yer alması belirtilerek yapılan önerilerin Deklarasyona yansımadağı bir Forum olmuştur. Bu durum Su sorunlarının ilk kez ve yoğun olarak siyasi gündeme taşınması iddiasını ortaya atıldığı bu forumda öncelikle ortak bir siyasi irade oluşumunu zafiyete uğratmıştır.

Özetle Bakanlar deklarasyonu 3 Mart tarihinde Paris'te yapılan toplantıda kabul edilen taslak deklarasyon olarak tartışılmadan geçirilmiştir. Bu durum forumda yapılan tartışmaların ortak bir irade yaratılmasına etkisi açısından boşa düştüğünü ve forumun bir teknik ve politik bilgilendirme ve toplantısına dönüştüğünü ortaya koymasından önemlidir.

Forumun sonunda sorunsuz bir şekilde bir Bakanlar Deklarasyonunun kabul edilmesi Forumun başarılı ve katılımcı bir sonuçla tamamlandığını göstermemiştir. Aslında gerçeği daha çok yansıtacak ve sorunların gerçek nedenleri konusunda farkındalığı daha çok arttıracak demokratik uygulama Taslak Deklarasyonun öneriler doğrultusunda son haline getirilmesi ve imzaya açılması olacaktı. Bu forumlarda benimsenen deklarasyonların önemi temel bazı sorunların dile getirilmesinden bile uzak bir metnin yazılması ve kabul görmesi değildir. Bunların asıl fonk-

siyonu özellikle su gibi yaşamsal bir konuda üzerinde tartışma ve şerhler bulunan ama sonunda adım adım da olsa ortak bir siyasi iradenin oluşmasına olanak tanıyan ya da sorunların ortaya çıkmasına ortam yaratan metinler olmasıdır.

Bu durum su konusunda tüm katılan ülkelerin görüş ve önerileri ile ortak politik bir irade belirlemesi yerine taslak olarak belirlenen genel kabullerle oluşması umut edilen belirli bir politik iradenin peşinden gidilmesi anlamına gelir ki bu da öncelikle bu Forumda çok öne çıkartılan suyun politika gündemine taşınması konusunda kısımlar yaratır.

Sonuç olarak 5. Dünya Su Forumu farklılıkların su konusunda Bakanlar Deklarasyonunda yaklaşılmamasına hizmet edememiştir. Bu nedenle su sorunları çeşitli ülkelerin politika gündemlerine yine farklılıklarla taşınacaktır.

5. Dünya Su Forumunda Yerel Yöneticilerin oturumları ve İstanbul Su Mutabakatı da tartışmalı geçmiştir

Bazı yerel yöneticiler Yerel ve Bölgesel Eylem Planı Talimatı'nın ekinde referans verilen "havzalararası su aktarmalarının" ekten çıkartılmaması durumunda anlaşmayı imzalamayacaklarını belirtmişlerdir. Buna karşın diğer yöneticiler de hali hazırda havzalar arasında su paylaşımının olduğunu belirterek ve ifadenin çıkartılmasına karşı çıkmıştır. Daha sonra söz konusu ifadenin "havzalararası su aktarmalarının" "yerel sınırlar içerisinde" şeklinde kısıtlanması önerilmiş ancak bu öneriye de bazı yerel otoriteler (sınır ötesi sular aktarımlarının gelişmekte olan ülkeler için potansiyel önemini vurgulayanlar) tarafından karşı çıkmıştır. Sonunda "havzalar arası aktarım" ifadesinin çıkartılıp yerine havzalar arası aktarımı destekleyen yerel otoritelerin listesinin dipnot olarak konulması önerilmiştir.

Forum sonunda 54 yerel ve bölgesel yönetici tarafından imzalanan İstanbul Su Mutabakatı'na Lozan,

Viyana ve İncheon (Kore Cumhuriyeti) yerel yöneticileri tarafından onaylanarak edileceği açıklanmıştır.

Mutabakatın

1. Bölümünde yer alan

● Su, kamu malıdır ve bağımsız olarak kısmen veya tamamen özel sektöre ihale edilmiş olsa da, olmasa da kesinlikle kamunun kontrolünde olmalıdır. Kabulü aşısında öncelikle bir kamu malının özelleştirmeye konu edildiğinin kabulüdür. Bunun yanı sıra bu kabul bundan sonraki özelleştirmelerde daha çok kamu denetiminin gündeme getirileceğini ortaya koyması açısından dikkat çekicidir. Ancak bu denetimin etkinliğinin ne kadar olacağı ve su gibi talebi sürekli olan bir konuda ortaya çıkan sorunların hangi kesimin lehine çözümleneceği soruları ortada kalmaya devam etmektedir.

Sonuç ve Değerlendirme

İstanbul'da tamamlanan 5. Dünya Su Forumu tüm yönleriyle ele alınıp objektif bir şekilde analiz edildiğinde aşağıdaki ana tespitlerin yapılması mümkündür;

● Dünya Su Konseyi tarafından düzenlenen Forumun temel politikası Dünya Su Konseyi'nde egemen olan ve Suyun ticarileşmesinden yana olan politikalarla uzak olamaz.

● Dünya Su Forumlarında su sorunlarının yerel bölgesel ülkesel ve küresel anlamda farklılaşması ve artmasının bilimsel teknik ve ekonomik açılardan oldukça detaylı bir şekilde ele alındığı söylenebilir.

● 5. Dünya Su Forumunda da böyle olmuştur. Bu forumda artan ve değişen su sorunları konusunda ve bununla ilgili konularda yerel, ulusal, bölgesel ve küresel ölçekte genel bilgilenmenin gerçekleştiği ve farkındalığın arttığı söylenebilir.

● Forumda su sorunlarının genel olarak da olsa tüm boyutları ile ele alınması bu sorunun artmasını önlemek açısından uygundur. Ancak bu forumlarda diğer uluslar arası programlarda olduğu gibi sorunların çözümüne yönelik ileri adımlar atıl-

ması ve dünya geneli için ortak bir siyasi irade oluşturulması mümkün değildir.

● Dünya Su Forumlarında Forum süresince katılımcıların fikirlerinin ve tartışılan konuların sonuç deklarasyonlarına yansımaları ve ortak bir irade oluşturmak için kullanılması olanağı bulunmamaktadır.

● Forumun en demokratik katılımcı yanı, belirlenen konularda Forum öncesinde ülke ve bölge toplantılarındaki görüşlerin genel hatları içinde daha önce hazırlanan bildiri taslaklarına yansımaları olarak ortaya çıkmaktadır. Forum süresince ise forumun düzenleyicileri katılımcıların sınırlı görüşlerini sadece duymak olanağına sahip olmaktadır.

● Dünya Su Forumları sonunda yayınlanan deklarasyonların uluslararası hukuki bir bağlayıcılığı bulunmamakta ancak dünya su sektöründeki kesimlere daha çok idari ticari ve siyasi açıdan bir genel kılavuz özelliği taşımaktadır.

● Bu nedenle Dünya Su Forumundan özellikle eşitsizlik ve ekonomik gelişmişlik farkı nedeniyle oluşan ve mevcut ekonomik ve siyasi politikalarla derinleşen suya ve gıdaya ulaşım gibi konularda somut çözüm sonuçları ve bunun uygulanması iradesi beklenemez.

● Sonuç olarak büyük umutlar içinde gerçekleştirilen 5. Dünya Su Forumu bu forumdan somut öneriler bekleyen su sıkıntısı ve sağlıklı bir çevrede yaşama zorluğu içindeki kesimlerin umutlarının ertelenmesine neden olmuştur.

● Çünkü 5. Dünya Su Forumu Bakanlar Deklarasyonunda daha önceki forumda konuşulmasına rağmen suyun "Temel bir insan ihtiyacı" olarak değil "temel bir insan hakkı" olarak yer alması bile gerçekleşmemiştir. Bu deklarasyonda yer alması, sorunu çözmekten daha çok yoksullar ve suya ulaşma zorluğu içinde olanlar lehine bir ileri adım olarak kabul edilebilecek olan "Su Hakkı" konusunda uluslar arası bir irade oluşturma çabası da bu koşullar altında bir başka bahara ertelenmiştir. ■